

UDK: 027.7:001.89
 Pregledni članak
 Primljeno: 5. 3. 1991.

Mr. KATA IVIĆ,
 Dr. MAJA LAMZA-MARONIĆ,
 Ekonomski fakultet Osijek

BIBLIOTEKA U FUNKCIJI TRANSFERA ZNANJA*

Analizirajući razvoj Sveučilišta (kao sistema) i pojedinih fakulteta (kao dijelova tog sistema) te institucije su uvijek bile predstavnici "univerzalizma" u stvaranju i prenošenju znanja, a knjižnice su nerazdvojni dio tog sistema. Danas se Sveučilištu, uz već tradicionalnu ulogu omogućuje i promocija njegovih endogenih vrijednosti. Fakulteti, kao centri stvaranja teorijskih i metodoloških kriterija vrednovanja i primjene informacijsko-komunikacijskih sistema mogu sada više biti nositelji razvoja znanstvenih i kreativnih sposobnosti pojedinaca i tima. Tako da i same knjižnice u takvom okruženju dobivaju posebno mjesto i kontinuitet djelovanja u budućnosti.

* RAđ predstavlja dio istraživačkih rezultata projekta "Modeliranje poslovnog odlučivanja u društvenim djelatnostima" kojeg financira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske u razdoblju 1991-1993. godine.

1. UVOD

Razvoj i primjena informacijske tehnologije ima neposrednu posljednicu na organizaciju, pohranjivanje, prienos, upotrebu i korištenje informacija. Niz revolucionarnih promjena u obradi informacija u posljednjih nekoliko stoljeća započinje izumom tiska, a kulminira pojavom kompjutora i elektronskih kompjutorskih sistema. Posljedica tih promjena je da korisnicima osigura lagan i brz pristup velikim količinama informacija, da nove tehnike i tehnologije omoguće korisnicima raznovrsne manipulacije s informacijama i stvaranje novog sintetiziranja znanja, da informacijski fondovi postanu razvojni potencijali što sve pridonosi ubrzanom feedbacku, odnosno ubrzanom rastu i razvoju novog znanja.

Proizvodnjom softwarea (bilo za one koji stvaraju bazu podataka ili pak za krajnje korisnike tih baza) bave se danas specijalizirane organizacije. Postoji velik broj softwareskih sistema za obradu podataka u knjižnicama i dokumentacijskim centrima. Paralelno s njihovim razvojem i primjenom predlažu se standardizirani komunikacijski modeli za razmjenu podataka različitih informacijskih centara.

Presudan utjecaj na stvaranje i oblikovanje informacijskih znanosti imao je cijeli spektar ostalih znanstvenih disciplina koje su nastale 50-tih godina ovog stoljeća. Za većinu tih znanstvenih disciplina zajedničko područje je komunikacija, iako se znanstvene discipline međusobno razlikuju po metodama, ciljevima i predmetu istraživanja. Istodobno znanstvene discipline utječu jedna na drugu, te možemo reći da su transdisciplinarne ili interdisciplinarne. Koriste metodu semiotike i pragmatike u planiranju sistema za pronalaženje informacija i u stvaranju podloge za pretraživanje informacija.

Dosadašnje rasprave o definiciji informacijske znanosti nisu dovele do konsenzusa o njezinu predmetu, no dominira shvaćanje da informacijske znanosti proučavaju komunikacijske procese. Nisu se do kraja pojasnili niti pojmovi i definicija što je to informacija; ali prihvaćeno je da je informacija osnovni fenomen proučavanja informacijske znanosti. Nije se niti usvojila jedinstvena teorija proučavanja informacija u komunikacijskim procesima, ali se usvojio princip relevantnosti (svrhovitosti) kao ključni pojam u tim procesima.

2. POLOŽAJ VISOKOŠKOLSKE BIBLIOTEKE U RAZVOJU INFORMACIJSKIH ZNANOSTI

Eksponencijalni rast broja znanstvenih i stručnih informacija (povećanje broja monografskih publikacija, periodike, nekonvencionalne knjižne građe, i dr.) rezultirao je inputom suvremene informacijske tehnologije u osnovne procese sistema, kako fakulteta (kao osnovne jedinice), tako i Sveučilišta (kao cjeline).

Dinamika rasta svih vrsta promjena daje obilježje (uz ostalo) i smjernicama razvoja bibliotečne djelatnosti na fakultetu. Osnovni zahtjevi koji se u tom kontekstu postavljaju bili bi:

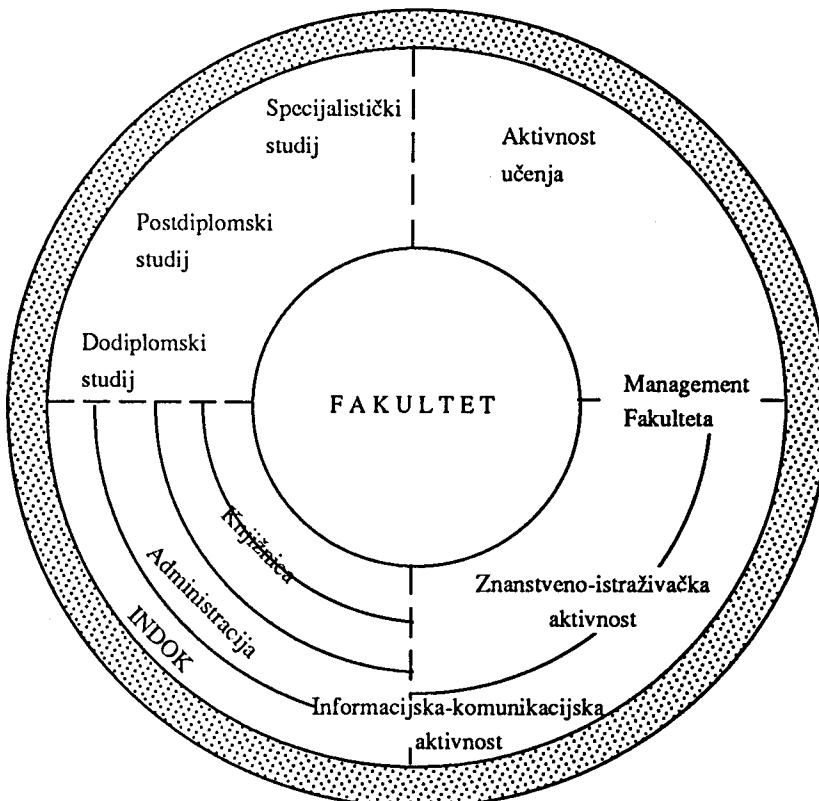
- sposobnost pronalaženja relevantnih informacija,
- sposobnost oblikovanja izvedbe, prilagođavanja sistema za prijem, pohranjivanje i diseminaciju obrađenih informacija,

— sposobnost komuniciranja s različitim medijima,

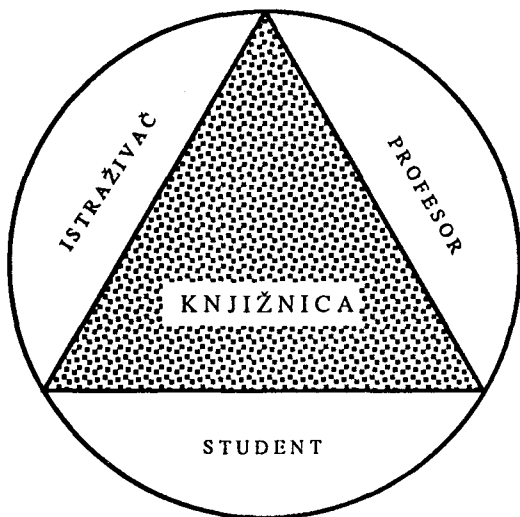
— sposobnost interpretacije relevantnih znanstvenih i stručnih informacija.

Razvijajući primjenu informacijskih tehnologija u bibliotečnoj djelatnosti sve više se razvija i novo područje "managementa" u biblioteci.

Jedan od zadataka predstojeće autonomije i razvoja Sveučilišta jest i intenzifikacija razvoja informacijskih sistema čiji bi cilj bio da se što većem broju korisnika omogući što brži i potpuniji pristup svim podacima/informacijama, koje su potrebne zadovoljenju njihovih potreba u privrednom, društvenom i kulturnom okruženju. Te informacije, koje čine skup sistema znanja, moraju se kako iz, tako i uz postojeće oblike kolektivnog memoriranja (katalozi knjižne i neknjižne građe, ukupnost informacija koje se stječu u procesu obrazovanja) pretočiti u sisteme memoriranja, koje nam nude suvremena tehničko-tehnološka dostignuća u informacijsko-komunikacijskim djelatnostima.

Sl. br. 1.: Komunikacijski model fakulteta

Sl. br. 2.: Relacija: korisnik-knjižnica

Informacijski sistem služi korisniku (student, profesor, istraživač, znanstvenik). Korisnik konzumira informacije o sistemu i definira zahtjeve u vezi s operativnim osobinama (performansama) sistema. Radi složenosti suvremene informatičke tehnologije korisnik objektivno ne može poznavati sve mogućnosti i optimalne načine korištenja te tehnologije. Zato suvremeni transfer znanja i u sferi ekonomskih informacija teži k tome da proces kolanja u sistemu znanost — informacija izdigne na logičku (pojmovnu) razinu. Drugim riječima, naglasak se stavlja na logičko definiranje tokova podataka/informacija, proces njihove obrade i sastava (strukture) temeljnih podataka neovisno od načina njihove fizičke realizacije. Zato dva interakcijski vezana zahtjeva a priori postaju "modus operandi" svake biblioteke:

1. razvoj znanosti, uopće, i shodno tome sve veći i sve brojniji zahtjevi korisnika biblioteke,
2. unapređivanje i razvijanje bibliotečne djelatnosti.

Razvoj i primjena informacijske i komunikacijske tehnike sve više zauzima centralnu ulogu i sve više postaje nezaobilazan argument djelovanja u knjižnici. Ekonomičan i svrsishodan rad u knjižnici pretpostavlja:

- uvođenje adekvatnih PC računala i kompjutorizaciju radnih mjesta,
- jačanje lokalnog i jačanje decentraliziranog sustava i modularnog programa obrade sve knjižne građe koja se u knjižnici nalazi, te razvoj lokalne računarske mreže,

- razvoj komunikacijske mreže s drugim sustavima i drugim knjižnicama,
- primjena suvremenih memorija (CD-ROM, i dr.) u radu knjižnice.

Zahtjevi i želje korisnika informacija neprestano se multipliciraju što dalje rezultira neophodnim usavršavanjem i razvojem informacijskih i komunikacijskih tehnika. Razvoj i uvođenje novih medija u bibliotečno poslovanje često puta obuhvaća obradu ne samo knjižne građe, već i informacije označene kao "non-book" materials".

Primjena kompjutorskih dostignuća u radu biblioteke u mnogo slučajeva je sada samo određena rutina. Ipak, potrebno je pri tome uzeti u obzir i menažerske aspekte koji do sada nisu bili prisutni, a sve s ciljem što uspješnijeg rješavanja poslovnih zadataka biblioteke. Biblioteka je jedina sustavno uređena i svrsishodno organizirana memorija znanja i masovnih komunikacija. Nova profesija "informational manager" postaje sve neophodnija u radu biblioteke. Uvođenje i osnovna zadaća managerskog radnog mjesta u knjižnici nalazi svoje opravdanje u postavljanju pravilnih parametara u radu biblioteke, te tako omogućavanja ekonomičnijeg djelovanja u biblioteci. Sve jače i sve više je naglašena informacijska zadaća i uloga biblioteke i na konzekventan način intenzivirana je suradnja u edukaciji novih bibliotečnih struktura.

Danas u poplavi svih vrsta informacija zaista je potrebno imati sposobnost i moći pronaći i izabrati najvrednije znanje, odnosno veoma je važna:

- sposobnost pronalaženja informacija iz različitih izvora, interdisciplinarnih struka,
- sposobnost komuniciranja prilagođavajući se različitim medijima,
- sposobnost oblikovanja izvedbe i prilagođavanja sustava za prijem (ulaz), pohranjivanje (memoriranje) i diseminaciju obrađenih informacija.

Informacija sama po sebi dobiva sve veću vrijednost. Biblioteka kao mogući izvor svih vrsta informacija izložena je sve brojnijim zahtjevima i željama korisnika. Ipak, potrebno je respektirati postojeće stanje (oprema biblioteke, knjižni fond) i ograničenosti (financijska sredstva) koje biblioteku ograničavaju u radu. Struktura i stručna osposobljenost zaposlenih u biblioteci je isto tako važan segment uspješnosti rada biblioteke.

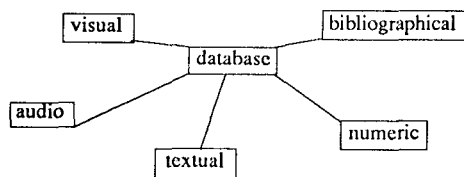
Sve češće se danas upotrebljava pojam "informacijska ekonomija" i biblioteka bi trebala biti stalan pratilac i podloga egzistencije u informacijskoj ekonomiji. Pitanje je kako to postići. Veoma je važan

opseg, brojnost knjižne i neknjižne građe koju biblioteka posjeduje, da li biblioteka prati pravovremeno što je sve novo objavljeno od knjiga i periodike na određenom znanstvenom području, da li biblioteka ima opremu koja omogućava suvremenost i ažurnost u radu i informiranju (kompjutorska oprema, mikročitači, teleks, i dr.), da li biblioteka prati i usvaja nove medije komuniciranja? Knjižni fond, oprema biblioteka, stručnost zaposlenih u biblioteci, financijska sredstva, sve to omogućava i osuvremenjuje rad biblioteka ili u suprotnom ograničava rad biblioteka.

Veoma važan moment u radu biblioteka je i stručna sprema osoblja koje radi u biblioteci, sposobnost i stručnost u izboru, selektiranju i pravovremenoj nabavi potrebne knjige, klasificiranju, katalogiziranju i diseminaciji korisnicima biblioteka. Potrebno je osigurati pristupačnost relevantnim informacijama, te identificirati sve ono što je novo i značajno za znanstveno područje koje biblioteka prati. Na taj način se postiže istovremeno uspješnost i ekonomičnost poslovanja biblioteka.

Većina biblioteka u nas ograničena je u radu tradicijskim načinom poslovanja, ali i financijskim limitima u ostvarivanju željenih aktivnosti i unapređivanja rada same biblioteka. Mnogo toga treba respektirati da bi se pronašao optimalan ekvilibrij djelovanja biblioteka. U takvom okruženju, između stvarnih mogućnosti i onog što se u radu želi postići, biblioteka dobiva svoje mjesto i svoj kontinuitet djelovanja.

Korisnik knjižice (u osobi studenta, profesora, istraživača, znanstvenika) dolazi u biblioteku s određenim zahtjevima, te očekuje od zaposlenih u biblioteci da mu omoguće pristupačnost traženim informacijama, ali isto tako i da mu prezentiraju nove informacije. Treba svakako respektirati ono što biblioteka tradicijski može identificirati (katalozi, bibliografije, apstrakti, indeksi, tezaurusi, primarni, sekundarni, tercijarni izvori informacija), ali i mogućnost korištenja drugih baza podataka.

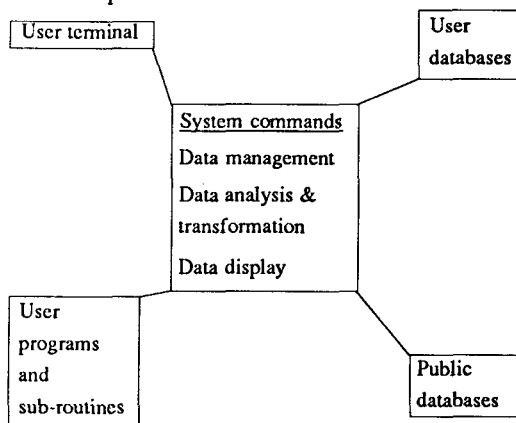

Sl. br. 3.: Vrste baza podataka

Izvor: Information for All: Access and Availability, Taylor Graham, London 1987, str. 48.

Novi moment djelovanja je da biblioteka sve više i sve češće postaju posrednici (on line, off line baze podataka, vizualne baze podataka, tekstualne baze podataka, numeričke baze podataka, bibliografske baze podataka). Takve baze podataka su recentnije, ažurnije i sadrže sve novitete, često puta interdisciplinarno. Među najpoznatije baze podataka mogu se svrstati: DIALOG, FRASCATI, CNRS, DATASTAR. Uloga biblioteka je u posredništvu, kako bi se uspostavila veza s takvim bazama podataka i od stručne osobe dobile upute za rad i pretraživanje baza podataka.

Biblioteka sve više postaju kulturne institucije, a povezivanjem i umrežavanjem biblioteka premošćuju se (više ili manje uspješno) razlike i otvaraju nove mogućnosti upoznavanja kako knjižnih fondova, tako i novih baza podataka, te poboljšava i proširuje međusobna komunikacija. Na taj način biblioteka omogućuje svojim korisnicima sve bolje i sve brže upoznavanje novoobjavljene knjižne građe i znanstvenih rezultata istraživanja, te inovacija na određenom znanstvenom području; i interdisciplinarno. Na taj način otvaraju se novi vidokruzi spoznaja za svakog korisnika ponaosob.

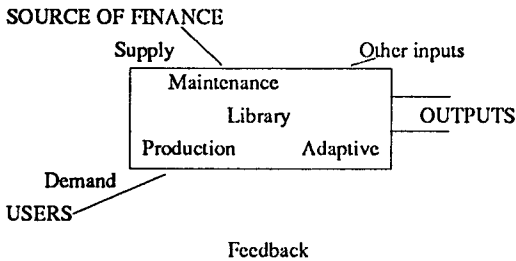
Sl. br. 4.: Sistem numeričke baze podataka

Izvor: Information for All: Access and Availability, Taylor Graham, London 1987, str. 50.

Perspektiva racionalnijeg i kvalitetnijeg istraživanja pretpostavlja:

- pristupačnost relevantnim izvorima informacija,
- znanstveni pristup i racionalnost u radu,
- pravilnu analizu i respektiranje postojećeg stanja.

Rast proizvodnje informacija nastavlja se, multiplikacija svih publikacija ide geometrijskom progresijom. Može se reći da bi nastao pravi kaos u dokumentaciji da se nisu pojavile nove organizacijske mogućnosti u vidu novih komunikacijskih modela i baza podataka, a s tim povezano i managementa u biblioteci.

Sl. br. 5.: Prikaz bibliotečnog sistema

Izvor: Management Information Systems in Libraries and Information Services, Taylor Graham, London 1987, str.115.

3. ZAKLJUČAK

Analizirajući razvoj Sveučilišta (kao sistema) i pojedinih fakulteta (kao dijelova tog sistema) te institucije su uvijek bile predstavnici "univerzalizma" u stvaranju i prenošenju znanja, a knjižnice su nerazdvojni dio tog sistema. Danas se Sveučilištu, uz već tradicionalnu ulogu omogućuje i promocija njegovih endogenih vrijednosti. Fakulteti, kao centri stvaranja teorijskih i metodoloških kriterija vrednovanja i primjene informacijsko-komunikacijskih sistema mogu sada više biti nositelji razvoja znanstvenih i kreativnih sposobnosti pojedinaca i tima. Tako da i same knjižnice u takvom okruženju dobivaju posebno mjesto i kontinuitet djelovanja u budućnosti.

LITERATURA:

1. xxx: Moderne Informationsdienstleistungen: Trends und Aspekte, Entwicklungen und Probleme in Bibliotheken, Informationszentren und Dokumentationseinrichtungen der Bundesrepublik Deutschland Deutsches Bibliotheksinstitut, 1990.
2. *Edkins, Jennifer*: Library applications of desktop publishing in practice: a tool and a resource, Program, Vol. 24, No. 2, April 1990. str. 155-168.
3. *Chiang, Jong-Tsong*: The research strategy in "management of technological innovation, Elsevier Journal of Technological and Social Change, Vol. 37, No 3, May 1990. str. 1-7.
4. *Leonhardt, Thomas W.*: Toward a global information culture: education, libraries, and technology, Library Acquisitions: Practice & Theory, Vol. 12, 1988. str. 333-339.
5. *Kaegbein, Paul*: Internationale Tendenzen in der gegenwertigen Ausbildung von Bibliothekaren, Libri, Vol. 39, No. 1, 1989. str. 36-46.
6. *Chen, Ye-Sho*: Organizational strategies for decision support and expert systems, Journal of Information Science, Vol. 15, 1989. str. 37-34
7. *McGarrz, K.J.*: Curriculum Theory and library and information science, Education for Information, No. 5, 1987. str. 139-156.
8. *Neubaurer, Karl Wilhelm*: Bibliotheksinformationssysteme an einer Universität: Konzeption für die Universität Bielefeld Nachr. Dok. No. 41, 1990. str. 113-121.
9. *Wilson, Tom*: Towards an information management curriculum, Journal of Information Science, No. 15, 1989. str. 203-209.
10. xxx Information for All: Access and Availability, edited by Brenda White, Taylor Graham, London 1987.
11. xxx: Management Information System in Libraries and Information Services, edited by Colin Harris, Taylor Graham, London 1987.

Kata Ivić, M. A., Maja Lamza-Maronić, Ph. D.:

Summary

LIBRARY IN FUNCTION OF KNOWLEDGE TRANSFER

Analysing the development of the university (as a system) and certain departments (as the parts) of this system, it is obvious that these institutions have always been the representatives of "universalism" in establishing and distributing knowledge. Libraries are an inseparable part of this system. Today, the university is in a position to promote its indigenous vawes. The departments, as centres for the establishment of theoretical and methodological criteria of evaluation and application of informational and communicational systems, can now be the leaders for developing scientific and creative capabilities of both individuals and teams. Therefore, libraries themselves, are given a special place and continuity of their work in future is granted.